

en elders, kan ontstaan waar dit historisch bewustzijn - dat per definitie niet efemer is - zoekt naar een even 'historisch' vormgevoel. Soms levert dat onderzoek een voorstelling op die zinloos wordt als, bij wijze van voorbeeld, het Ijzeren Gordijn scheurt. Soms lijkt de schoonheid tijdloos te zijn, tien jaar of langer.

Met wat voor argumenten onderzoek je het 'historisch' belang van een tekst die pas veel later een voorstelling zal opleveren? Intuïtie helpt je een eind op weg, maar zorgt niet voor zekerheid. De literatuur veroorzaakt vaker twijfel, omdat ze zelden iets vertelt over theatraleiteit, over beelden, geluiden en lichamen van toneelspelers. Als dramaturg - zijn vak is het die verantwoording te verwoorden - sla je zijwegen in: geschiedschrijving, godsdienst, produktieverhoudingen, mentaliteiten, verdrongen verhalen. Als die zijwegen al te snel terug naar de hoofdweg leiden - zoals b.v. Lukàcs' realisme-theorie de late Gorki-teksten te makkelijk verklaart - dan ben je op je hoede, dan vertrouw je het stuk niet meer. Soms zijn de sporen misleidend. Zo kan je de 'boodschap' van Sophokles' *Ajax* ('Je moet je vijanden niet vernederen') perfect actualiseren door b.v. te verwijzen naar de 'redelijke' vredesvoorwaarden die de Verenigde Staten in 1945 oplegden aan Japan. Terwijl daardoor drie vierden van het stuk achter een goed

klinkend verhaal verdwijnt: de 'filosofische' vernietiging van het heldendom, de lichamelijke van het lijden bij de helden, burgers en slaven, de uitgesproken nuances van de politieke retoriek, enz.

Mijnenveld

Het repertoire is een mijnenveld, en de dramaturg is niet altijd de beste ontminner, zelfs niet als hij kiest voor de kaalslag en doet alsof interpretatie vanzelfsprekend is als je je beperkt tot één lichtstand en acteurs zonder toneelkostuum.

In dat mijnenveld - en dat is bij ons de laatste jaren gebleken, in onophoudelijke discussies over centrum versus marge, waarachtigheid versus kunstmatigheid, regietheater versus acteurstheater - kan je geen rechtlijnige wegen trekken, niet met de pantserwagens van de instituties, ook niet als ongewapende (ongesubsidieerde) burger. Het zijn niet de stukken 'an sich' die artistieke beslissingen opleggen, ook niet de (al dan niet zelfgekozen) armoede of het tegendeel daarvan (de 'verwenning' in de grote instituties), zelfs niet de groepsgeest of, omgekeerd, het isolement van de spelers.

Het zijn integendeel langdurige, nauwelijks te reconstrueren processen die maken dat een voorstelling historisch (= artistiek) relevant is. Met andere woorden: dat de voorstelling een plek is waar verdrongen,

onbewuste betekenissen een moment oplichten, waar een tekst (één of meerdere, maar nooit allemaal) betekenissen prijsgeeft omdat levende lichamen hem uitspreken, en even levende mensen (spelers en publiek) ernaar (moeten) luisteren. Of omgekeerd, als de spelers het eerste gegeven zijn, en de tekst in functie van hun lichamelijke aanwezigheid ontstaat.

Romeo and Julia gaat over leven, waar de dood verdrongen is, misschien zelfs uit de hele voorstelling. Maar even goed is het een verhaal over doodsdrift, over een eeuwige liefde die enkel in het graf samen 'beleefd' kan worden. Welk beeld het juiste is, hier en nu, daarover beslist de geschiedenis, en die is ongrijpbaar. Je kan als kunstenaar of als zijn dienaar enkel proberen mee te denken, voorzichtig. Macht over de betekenis heb je niet, hoogstens over de grondstof waaruit dit huis vol tegenspraak, dit theater opgetrokken is, *that where dreams are made of*. De toeschouwer is even machteloos, dus is de strijd min of meer gelijk. Dat is al heel wat.

Klaas Tindemans

Klaas Tindemans is dramaturg bij Ivo van Hove (Zuidelijk Toneel Eindhoven)

ik wil een kromme lepel

Over het vuur gebogen brouwt de heks haar drank van paddebloed, spinnelijken en sprinkhanepoten. Ze roert, ze staart, ze mompelt - het hoofd in de wolken - ze ziet. Zal ze zalven of zal ze slaan? Genezen of vervloeken?

In haar kale keuken roert zij dapper in een brij van water en patatten met wat zout. Dan. Neemt ze de steen - de gladde, grijze wondersteen, ze gooit hem in het kooksel en kijkt. Op tafel staat de heerlijkste bouillon, met noedels kip en mergpijp, met uien look tomaat, en peper thijm laurier.

Magie is het zoekgeraakte woord.

DRUKKERIJ SINTJORIS
BEUKENLAAN 21, 9051 ST-DENIJS-WESTREM
TEL: [091] 22 11 27 - FAX: [091] 22 75 55